

Емил Сиоран

СВЕСКЕ

Недеља, 3. децембар [1967]

У овај бистро *Сенџ-Мем*, близу Дурдана, долазе старци који живе у старачком дому на крају села. Видно се досађују. Један од њих хоће да буде духовит, а само је гротескан. Помишљам на старце описане у *Гуливеру*. Сви ти људи су радили читавог живота да би спали на ово. Удовци су, и њихове породице су мање-више дигле руке од њих. Колико је хуманије, природније и великодушније опхођење канибала кад прождиру оца и мајку!

Раније се, у свим селима, немоћни старац гушио јастуком. Сада, уз социјално осигурање, пензије и слично, те сабласти се брижљиво чувају.

5. децембар

Завршен текст о Празници!

Више од месец дана искључивог контакта с источњачком мишљу. Нисам ништа друго малтене ни читао. Имам утисак да сам се вратио из једног врло далеког, па опет блиског света. А сад треба да се окренем Валерију, односно некоме кога нисам читао откад. Хоћу ли га *џоново џронаћи*? Могуће, али уопште није сигурно. На крају крајева, тај предговор мора да се напише, упркос евентуалном разочарању.¹

Биће је откриће; празнина – тековина. Ко није пробуђен, тај није освајач; он је само *залуђеник* будности.

У свом предговору за америчко издање *Искушења џосџојања*, Сузан Сонтаг пише да је поглавље о Јеврејима најповршније и најбрже написано у књизи. Ја напротив мислим да је далеко најбоље. Колико тим критичарима фали њуха! Један тако страствен текст не може бити *cursory*, носио сам га годинама у себи. И откуд јој идеја да каже да је нешто површно зато што јој се не допада?²

Никада не треба читати критичаре, само ауторе. Свака критика потиче из *дисерџације*. Педантерска је и жели да испадне паметнија него што јесте. Приметио сам наима да готово све те осушене воћке што пишу приказе *форсирају* своју интелигенцију и желе да нас убеди да производе идеје без труда, малтене спонтано.

¹ Чланак о „Празници“ носи наслов “L'indélivré” („Непробуђен”/„Неослобођен”). Што се тиче текста о Валерију, реч је о предговору за девети том Валеријевих *Сабраних гела* на енглеском (*Collected Works*, vol. 9, *Masters and Friends*, Princeton University Press, 1968) који је од Сиорана наручио приређивач Џексон Метјуз. У споменути том *Сабраних гела* први пут су укључени одломци из Валеријевих *Свезака*, објављених у факсимилу између 1957. и 1961. године (éditions CNRS). – Осим преводилачких, овде су укључене и фусноте из оригиналног издања. (*Прим. џрев.*)

² *Cursory*: збрзан. – Увод Сузан Сонтаг у *Temptation to Exist* (Quadrangle books, 1968, прев. Ричард Хауард) објављен је и као засебан есеј под насловом *Thinking against oneself: Reflections on Cioran* (у књизи *Styles of Radical Will*, Farrar, Strass and Giroux, 1969). (*Прим. џрев.*)

Колико је све то заправо бирано и претенциозно! Останимо *исцод* својих могућности и својих даровитости: то је једини начин да очувамо макар какву пристојност.

Само је импресионистичка критика била читљива. Сада се било ко може сматрати овлашћеним да прави теорије о ономе што му падне на памет. То сам назвао „заглупљивањем путем филозофије”.

Писање писама је губљење времена. Али и то је боље од приступања некаквој „теми”, од озбиљној бављења њоме.

Од свега што је Шопенхауер написао и о чему је размишљао преживеле су само његове промене расположења. Кад год говори о свом систему, а бог зна колико је упоран, досадан је, понавља се; чим заборави да је филозоф и да мора да остане веран својим теоријама, живљи је од било кога другог. Оно што остаје од мислиоца јесте његов темперамент, то јест оно због чега се *заборавља*; само захваљујући својим контрадикцијама, каприцима, захваљујући својим непредвидљивим реакцијама, које су у нескладу са главним линијама његове филозофије, он успева да нас забави, збуди, заинтересује.

Најбоље је говорити о ма којој теми *иод условом га заборавише у шџа верујете*. Ништа нас више не стерилише од потребе да себи не противречимо, тим пре што себи не противречимо стварно ако само следимо линију свог темперамента, ако се препустимо себи.

Данас савршено можемо да разумемо колико је античком патрицији или естети сигурно био одвратан настанак хришћанства.

Када би подухват живљења и умирања имао реалну основу, када би био нешто друго осим ухрањене илузије, ко би га спровео до краја? Оно што га чини примамљивим јесте његова иманентна празнина и његово универзално својство. Тај подухват је све зато што није ништа.

После толико година дистанцирања од ма какве музике, сада наступа *гефитивно* помирење.

Залажем се против жаргона зато што ствара огромну охолост и зато што онај ко га користи, ко се њиме размеће, ко га гаји, јесте препотентни појединац. Чак су и добри филозофи обухваћени овим појмом.

Тај предговор о Валерију – ах, колико мрзим да *судим*. Занат критичара је ужасан. Никада не писати ни о коме, уздржати се од ма каквог опањавања.

7. децембар

Јутрос, на радију, неки професор, који је говорио о античким софистима, на трагу Сократа их је нападао што су продавали своје знање, што су ученици морали да

их плаћају, што су правили „турнеје” у највећим градовима да би зарадили новац својим „предавањима” итд.

...А ви, рекао бих тој цепидлаки, ви сигурно за *цабе* сваке недеље припремате ова учена и тупава саопштења...

Уопште немам воље да се враћам Валерију. Све ми то звучи прашњаво и узалудно интелигентно. Човек је побркао прецизност и мишљење.

16. децембар

Болест је неизмерна реалност, суштинско својство живота — не само све што живи већ све што *јесће* изложено је болести: па и камен. Само празнина није болесна, али да би се ступило у празнину, мора се бити болестан. Јер нико *здрав* није способан да јој приступи. Здравље *чека* болест; само болест може довести до спасоносног негирања саме себе.

Каква иронија! Пре две године, када је Ги Димир од мене наручио чланак о Валерију за *L'Express*, одбио сам га јер, како сам му и рекао, не волим да се враћам на аутора који ми је значио у животу, а од којег сам се сад потпуно одвојио.

А сад га опет читам, готово у целости, јер тако захтевају околности и моја финансијска ситуација...

„Чудо” неправде о којем говори апостол – свакако; али још важније, још значајније је чудо пропадања, тајни закон сваког бића, пре *усуг* него закон; јер пропадање више има везе са судбином него са природом.

У феномен самог живота уписана је огромна могућност пропадања; свако живо биће је практично пропало, и више него *ипрактично*.

18. децембар

Валери је био важан за мој интелектуални развој, не, тачније, за свест о језику. Али одавно је престао да ме занима. Из њега сам извукао све што се дало извући. Зашто бих се враћао на све то што знам и што ми више не значи баш ништа? Осећам мучнину док поново пролазим кроз толике бриљантне, а често шупље формуле; тај *накинђурени* језик ме умара – и све те претенциозности биле би неодрживе да иза свега тога не стоји веома реална разувереност која се понекад уздиже до *интелектуалној* очајања.

(Колико је досадно *просуђивати* о неком мислиоцу, било хвалећи га или га кудећи! А тек што је мучно одавати се таквој активности из искључиво економских разлога.)

Сој, овај наш сој мора да нестане и нестаће много раније него што мислимо. Чврсто верујем у будуће подлуде. Као што су велики гмизавци настрадали због своје масе, тако ће човек подлећи својим амбицијама, својим злочинима и својој генијалности.

Покушавам да ишчитам *Белешку и дијресију* (1919) које је Валери написао поводом реиздања свог *Увода у Леонардову мейџу*. Немогуће. Какво натезање; у тексту је све дозлабога вербално; осим тога, ужасава ме тај текст који је на мене раније утицао, који ми је усадио склоност ка „фрази” – авај, то су фразе, скакање с теме на тему, речи, речи; све је то превише бриљантно и напослетку исцрпљујуће; језичка игра која се сматра суптилном, и која јесте то, али која, чим више не можете да наседнете, више не може да вас заведе. Фали му сржи, оставља вас гладног на цедилу. Кад помислим на све што ћу морати поново да прочитам како бих спремио тај предговор! Треба бежати од стила као од куге. Иза њега мора да постоји реалност, као код Пруста; у супротном, само се врти у празно. Разумљиво је што је Валери полузаборављен. Никада се не треба враћати на своја одушевљења; истина је да ме у овом случају на то није навела радозналост већ нужда – аутори које смо оставили за собом нужно су нам досадни. Чак и Ничеа читам с тешком муком.

Аутор тоне у мојим очима чим морам да га читам како бих говорио о њему. Право читање је наивно и безинтересно. Само оно пружа ужитак. Колико сажаљевам критичаре!

Ја волим да читам као кућепазитељка: да се поистоветим и с аутором и с књигом. Сваки други став подсећа ме на шпијуна или детектива. Или на некога ко комада лешеве.

Што више читам Валерија, то више желим да осветим Паскала због глупих страница које му је В. посветио.

Анри де Рењије је за Малармеа рекао да је мешавина Платона и принца Де Лиња.³

Волим само дела која подсећају на романтизам, или пак отворено брутална, цинична дела; мрзим књижевност у ужем смислу речи, ону која је само вежба, „занат”.

Треба писати не мислећи ни на прошлост ни на будућност, чак ни на садашњицу; треба писати за онога за кога је, будући да зна да умире, све закинута, осим времена у којем се одвија мисао о његовој смрти. Управо *шом времену* вреди се обраћати. Писати за *гладијашоре*...

Ако постоји опадање у поезији, онда почиње у тренутку кад песници стичу *шеоријско* интересовање за језик.

27. децембар

Мој задатак је да сумњам у све, све док ми мозак не експлодира.

³ Сиоран мисли на Шарла-Жозефа де Лиња (1735–1814), који је носио титулу *Prince de Ligne*, белгијског дипломату у служби Аустрије, такође плодног писца и великог заводника. (Прим. прев.)

У Вислеровом *Ten o'clock*, Маларме израз “glorious day” преводи као “*journee glorieuse*”.⁴

Оно што сасвим сигурно уништава дух јесте мноштво његових талената, његова велика радозналост, његов *прошејски* карактер.

Маларме и... Селин: њихова заједничка тачка јесте у томе што су створили сасвим специфичан језик којег никад нису могли да се ослободе, ни у којој прилици (узмимо за пример Малармеова писма Мери Лоран!)

30. децембар

Када ми се и сам Буда чини као наивчина, знам да сам зашао у опасну крајност и да је време да се повучем.

Ражалошћује помисао да смо рекли оно што смо имали да кажемо, да смо свему рекли своје *Не*.

31. децембар

Данас сам прешао тридесетак километара у области Етреси и Бутињи. Лавине, усамљени путеви. Колико волим да будем сам на неком путу, само у пратњи својих мисли, па чак и без њих! Далеко од градова пуних лешева, јер је Париз само гробље које цепти.

Кад нешто *урагимо*, срећни смо. Требало би превазићи то самозадовољство након изведене ствари. Требало би све превазићи, једном засвагда одвојити дело од доживљаја.

1. јануар 1968.

Моја једина религија: Бах.

Постоји елита анксиозних бића: остало је човечанство.

Са каквим сам стрпљењем изградио своју несрећу!

Јутрос сам слушао једну проповед из Женеве у којој је добри пастор рекао: „Нико од вас не може бити сигуран да неће умрети током ове године која је почела.”

Та *невасийианоси* обезбедила је успех хришћанства. Читава религија је претеривање у индискрецији, *силовање* душа.

Траже од мене гестове, доказе, дела, а све што могу да понудим јесу *преображене* сузе.

⁴ У дословном преводу „славан дан” уместо „диван”. Реч је о предавању о уметности *Ten o'clock* из 1885. Џејмса Макнила Вислера (1834–1903), британског сликара, главног заговорника ликовног ларпурлартизма. (Прим. ирев.)

Х – велика душа колико се само пожелети може, али лош сликар. Није био створен да се ухвати за видљиви свет, а још мање да живи од боје. Превише је паразит *оној друіої свеіа*.

Треба да пишем о Валерију, а не иде ми. Јер он ипак припада књижевности (колико год се бранио, искључиво из ње потиче), а ја сам у последње време био тако далеко од ње. Све што је књижевно постало ми је страно. Спремао сам се да проучавам Нагарђуну и концепт *шуњаіе*, што је ипак нешто сасвим другачије од валеријевског Ништавила.

У тексту о самоубиству заборавио сам да појасним да је код мене самоубиство идеја, а не *іорив*. То објашњава противречности, кукавичлук и оклевања на која ме подстиче та велика тема.

Из Румуније, тачније, из Сибиња, стиже ми фотографија из 1936. направљена у Карпатима; на њој се виде сељаци, пастири и неколико разноврсних грађана међу којима, уз доста муке, напакон препознајем и себе. То јесте моја фаца, препознајем је, нисам се толико променио да не могу да препознам своју главу од пре више од тридесет година – али апсолутно ми је немогуће да се сетим тог излета, околности у којима се одиграла. А што се самог места тиче, не памтим га, па ни приближно. Ако се нечега не сећате, то као да никад није ни постојало. Три четвртине моје прошлости потпуно ми измичу; три четвртине мог живота више мом животу не припадају. Одједном ми се та реч *заборав*, којој никад нисам придавао дужну пажњу, чини неподношљиво значајном и претећом.

„Немогуће је заволети други пут нешто што смо заиста престали да волимо.”

Ова Ларошфукоова максима може се савршено применити на моје односе са Валеријем. Некада сам га читао са слашћу; тај период је минуо; сад треба да му се вратим да бих говорио о њему; немогуће је да пронађем, не занос већ *слабосі* која ме је вукла ка њему. Никада не треба прихватати наруцбине, колико год да сте у оскудици.

Управо сам написао једној пријатељици из Румуније која ми најављује да је постала бака: „Године нас прождиру и једног лепог дана ћемо се пробудити стари и потпуно смешни...”

Прозни писац треба да бежи од поезије као од куге. Поезија за њега треба да остане искушење које настоји да савлада. Довољно је да се код њега осети могућност поезије – или жаљење за њом. Иначе, личиће на Волтера.

После месец дана „духовног” штива вратио сам се књижевности. Није толико достојна презира, бави се само проклетницима, обезбеђује звездама место у паклу. А шта је друго духовни живот ако не *одбијање* пакла, што се заправо своди на непрекидно мозгање о том паклу.

4. јануар 1968.

Ја сам темељно (!) *ш*ућ свему што се на овом свету ради.

Из обавезе читам безличне ствари. Али нису ми оне потребне. Потребне су ми молитве.

Безлично је све што није молитва. Све што није молитва не вреди ништа. Како се може живети без молитве? Али коме је упутити?

(*Молишва: сѝрах, и мелодија, који ѝраше расѝадање мозѝа*)

Плаћају се само послови паразита, макроа, критички чланци, текстови о овоме или ономе; платиће ми шест стотина хиљада за предговор, а од свих својих књига за годину дана сам зарадио само осамдесет хиљада старих франака.

Врло је тачна она Музилова опаска да су филозофи *Gewalttäter*⁵ и да су велики системи увек били савременици тиранских режима.

6. јануар 1968.

Моји „Сусрети са самоубиством” објављени су у *H. P. Ф.* Прочитао сам их. Огромно разочарање. Текст *не сѝоји*. Готово да ме је срамота што сам изнео нешто тако јасно, тако одвратно прозирно, у тој мери лишено сваке мистерије.

По подне сам отишао у Валвен да обиђем кућу у којој је живео Маларме. Онда сам на гробљу тражио његов гроб и *сва срећа*, нисам га нашао.

Кад се све добро одмери, самоубиство је *најчаснији* чин који људско биће може да изврши.

Бланшо. Он има дар да све замути. Од свих критичара, у њему је најмање *све-шлосѝи*. Ако хоћемо да помутимо своје идеје о некој књизи, потребно је само да прочитамо његов коментар.

Један пријатељ ми с правом каже за Малармеа и Валерија да су били „мало-грађани мегаломани”.

У Сорбони сам прегледао досије Валери: огроман, несразмеран, сулуд. Једна књига на немачком, вероватно теза: “*Der Begriff der 'absence' bei P. V.*”⁶

Од те библиотеке по којој гамижу младе сабласти, у којој је ваздух кужан, а службеници одвратни, добио сам страشان напад мрзовоље. Универзитет је клоака имбецила, у свим земљама на свету.

13. јануар 1968.

Свиђало нам се то или не, самоубиство је „унапређење” – имбецил који се убије престаје да буде имбецил.

⁵ Нем. деспоти. (*Прим. ѝрев.*)

⁶ „Појам одсутности код П. В.” (*Прим. ѝрев.*)

Кад треба да изведем неки задатак који ми је поверен, који сам прихватио из нужде, па чак и из сопствене намере, све ми је важно и све ме одушевљава изузев тог задатка.

Маларме је тражио да се из речника uklони реч „као”. Дobar инстинкт песника.

22. јануар

Моји „Сусрети са самоубиством” учинили су ми се јадњикавим кад сам их прочитао у Н. Р. Ф.-у пре две недеље. Данас сам видео Жаклин Бор и Жана Деное-ла код „Галимара” и рекли су ми да их је потресао тон који избија из њих. Зато сам их сада поново прочитао и чини ми се да заиста изражавају истинито и готово дубоко осећање... Ж. Б. ми каже да је необично да се такви записи објављују у часопису; то је тачно, али било ми је потпуно немогуће да из тих бележака извучем нешто доследно и безлично.

Треба да пишем о Валерију, а зацпоао сам се у његовог учитеља, Малармеа.

Док сам слушао један Хендлов ораторијум: како поверовати да се та егзалтирана преклињања, ти крици растрзаности и радости не обраћају никоме, да иза њих нема ничега, да су осуђени да се једном заувек изгубе у ваздуху.

Колико сам пута усред ноћи узео шешир с идејом да изађем и убијем се!

„Стигавши на Трг Конкорд, дошло ми је да се уништим.”

На колико сам места, у Паризу и другде, сам дошао до оваквог размишљања и *завећа!*⁷

„Потребно је више духа да се неке речи ослободимо него да је уведемо.” (Пол Валери у писму Ф. Бриноу, *Lettres à quelques-uns*)

Они који *иншенивно* трагају за Истином често су недаровити. Јер дар подразумева лакоћу, самољубље и страст ка испољавању; он вам стаје на пут. Он је препрека ка апсолуту.

Сваки талент подразумева *компромис*, као и све што се спушта на ниво изражавања.

Познајем доста дивно интелегентних људи, али колико је мало њих способно да изнесе суд.

Заправо, изузев две или три особе, не видим у кога бих могао да се поуздам када је реч о просуђивању.

Код сваког *ојскурној* писца постоји и удео несвесне обмане: он жели да испадне дубљи него што му природа дозвољава. Осим ако то није неки поремећај његовог ума, нека фалинка.

⁷ Жерар де Нервал, *Аурелија*. (Прим. ђрев.)

Завршио сам свој текст о Валерију, покушао сам да га учиним компликованијим него што јесте.

Свако ко је *разумео* увек је помало шарлатан; он никада није сасвим присутан у ономе што говори нити у ономе што чини.

4. март

Синоћ, одлазећи на спавање, мислио сам како снови немају никакво значење, како припадају *лошој* књижевности и да у суштини немају никакве везе с нашим дубоким животом. Исте ноћи сам сањао сан у којем су дефиловале све моје опсеције – назовимо их филозофским...

Међу писцима, сви су *занатлије* осим болесника и несрећника.

Све у свему, Сујеверје и Наука су равноправни: то су два објашњења, два једнако легитимна тумачења, и једнако бескорисна.

Код француског писца, необичност је готово увек намерна и самим тим неподношљива.

Гогољ који одлази у Јерусалим у нади да ће се „обновити“ и тамо налази само сушу коју је понео у себи. У Назарету се досађује као на некој „руској железничкој станици“.

Пошто је бацио у ватру други том *Мртвих душа*, Гогољ се заплакао.

Мој предговор за Валерија је одбијен. Управо сам изгубио више од 4000 франка... До одбијања је дошло зато што сам рекао истину. У суштини, од мене се тражило да лажем. Нисам играо игру, то је тачно, али срећан сам због тога. Оне наивчине или превејани типови из Фондације „Болингер“ живе под сенком бога кога сам назвао *фразером*; јер Валери је то пре свега.

Џексон Метјуз од њега живи последњих двадесет година. Метјуз је брутално реаговао на моја „откровења“: бранио је свог идола, свој разлог постојања – *разуме се*, у финансијском смислу. Али осветићу се, то напросто морам да учиним, упркос свим својим стремљењима ка „мудрости“.⁸

Неуспеси у низу.

Како узвратити на *погли пошез* који вам је задао пријатељ? Ако заузмете племенит став, упадате у извештачену ситуацију – ако се осветите, бићете исто толико недостојни попут њега; али макар у последњем случају нећете се претварати.

⁸ Сиоранов несудбени предговор Валерију биће објављен најпре као засебна књига, *Valéry face à ses idoles* (Валери насупрот својим идолима, L'Herne, 1970), а потом и у оквиру збирке есеја *Exercices d'admiration* (1986). Предговор за девети том Валеријевих *Сабраних дела* на енглеском ће уместо Сиорана потписати Џозеф Френк. (Прим. прев.)

Не треба гутати разочарање, треба га изнети; једини начин да га се ослободимо. Злобници су они који своју жуч нагомилавају; морамо је се ослободити, морамо је истрести у свакој прилици.

Да бих се осветио оном имбецилу Џексону, писао сам писма нашим заједничким пријатељима где сам га обасуо сарказмом и увредама. Колико ми је после тога било лакше!

Најгори злобници срећу се међу стидљивима и ћутљивима: онима који се не усуђују или нису кадри да брбљају.

Сваки *илемениши* став је претварање. Не можемо да опростимо увреде, осим ако долазе од незнаца; никад кад их изриче пријатељ или познаник.

Ниски ударац може се заборавити, али не и опростити. Сваки опроштај је само поза и ништа више. Ми смо сачињени од твари која нема ништа заједничко с опроштајем, ми смо физички неспособни за опраштање.

Никада никога не треба повредити. Али како ћете то извести? Тако што се нећете *појављивати*. Јер сваки чин некога повреди. Ако се уздржите, поштедећете свакога. Али можда је на крају крајева боља смрт од суздржавања.

Какав је за писца изузетан осећај бити *заборављен*! Бити постхуман за живота, више нигде не видети своје име. Јер читава књижевност је питање имена и ничега више. *Имаши име*, довољно каже и сам израз. Е па, ако више немате име, у случају да сте га икада и имали, то је боље него да га имате. То је цена слободе. Слободе, а још више, ослобођења [*délivrance*].⁹ Име – то је све што остаје од некога. Страшно је што се толико патимо и мучимо због тако неважне ствари.

22. март

Јутрос, у мртвачници, подизање тела Жана Музелија. Грозно време, у окружењу толико ружном да смрт, а самим тим и живот, постају безначајнији и смешнији него што јесу. Овај метро који пролази у близини, овај грозни мост преко пута, ови фабрички димњаци, онда они ковчези развучени по ходнику, и упосленост службеника који на смену закуцавају ковчеге... Ту треба доћи да бисте се излечили од свих мука које потичу од тога што све примате к срцу. Нема јада нити узнемирениости који би преживели такав призор.

Једина умирујућа ставка: Музели није имао онај осмех мртваца који би толико био у складу с његовом личношћу.

Био је, као што сам управо рекао Дорту,¹⁰ *нерегуларан* – у најдубљем значењу те речи. – Није могао никога да смисли, тражио је кавгу, није био створен да буде глумац, да игра заједно *са групима*; – требало је да буде песник, односно *самошњак*, да има *јединствену* судбину у изворном значењу те речи.

⁹ Сиоран се овде поиграва двоструким значењем термина *délivrance*: ослобођење и будност (*bodhi*). (Прим. њрев.)

¹⁰ Бернар Дорт (1929–1994), француски театролог. (Прим. њрев.)

Демон нас гурне кад год не желимо да „играмо игру”, кад кажемо истину која се нужно окреће против нас.

Чудо изговорене и написане речи. Моји усмени и писмени „испади” уперени против Џексонове издаје су ме примирили. Иначе бих се разболео.

Жалим, чак осећам грижу савести што сам „напао” Валерија. – Али заслужио сам казну – истина, од стране једног уљеза.

У мртвачници, јутрос, жена из народа почиње да јеца у тренутку када је приметила – сина? мужа? – у ковчегу, приликом преузимања тела. Само она је у читавом том свету била у очајању због једног бића које никоме не значи ништа. Колико је свако везивање сулудо! Требало би га се чувати као куге. *Везаџи се* значи аутоматски себи навући будуће муке, казнити се унапред.

Неуспех у низу, неуспех као судбина, среће се само код онога ко несвесно сваки успех сматра срамотом и понижењем.

Увек сам површински прижељкивао успех, а у дубини душе неуспех.

23. март

Овог поподнева спавао два сата. Утонулост у сну, осећај да сам досегао његову најдубљу тачку, најнесвеснију, *најугаљенију* од бића. Пробудио се као што се ваљда будио диносаурус. – Осећај да не могу сићи дубље, ниже у несвест.

Што сам старији, то више увиђам бескорисност и штетност насиља. Али не можемо ништа против промена расположења, против темперамента. У свему што ми се дешава, мој први потез је насилнички; попуштам му и препуштам му се до бесвести, до епилепсије; – потом, уз помоћ умора, смирујем се и губим интересовање за предмет или изговор који ме је избацио из колосека. Закључак који се из тога да извући јесте у томе да скептицизам има *право* и да увек треба почети од њега. Али управо за то сам неспособан. Иначе бих одавно решио све своје проблеме.

Оно што треба старост да учини подношљивом јесте задовољство у томе што један по један одлазе сви који су иоле веровали у нас и које више не можемо разочарати.

У *Le Figaro*-у читам репортажу о Будимпешти где се за Мађаре, најсујетнији народ на планети, каже – „тај скромни народ”!

Читавог живота радо сам газио по ономе што сам обожавао. Човек се може дефинисати само кад се супротстави својим идолима.

(Са француској превео Бојан Савић Осџојић)